

Phật giáo trong dòng chảy cách mạng Việt Nam

ISSN: 2734-9195 14:10 31/01/2026

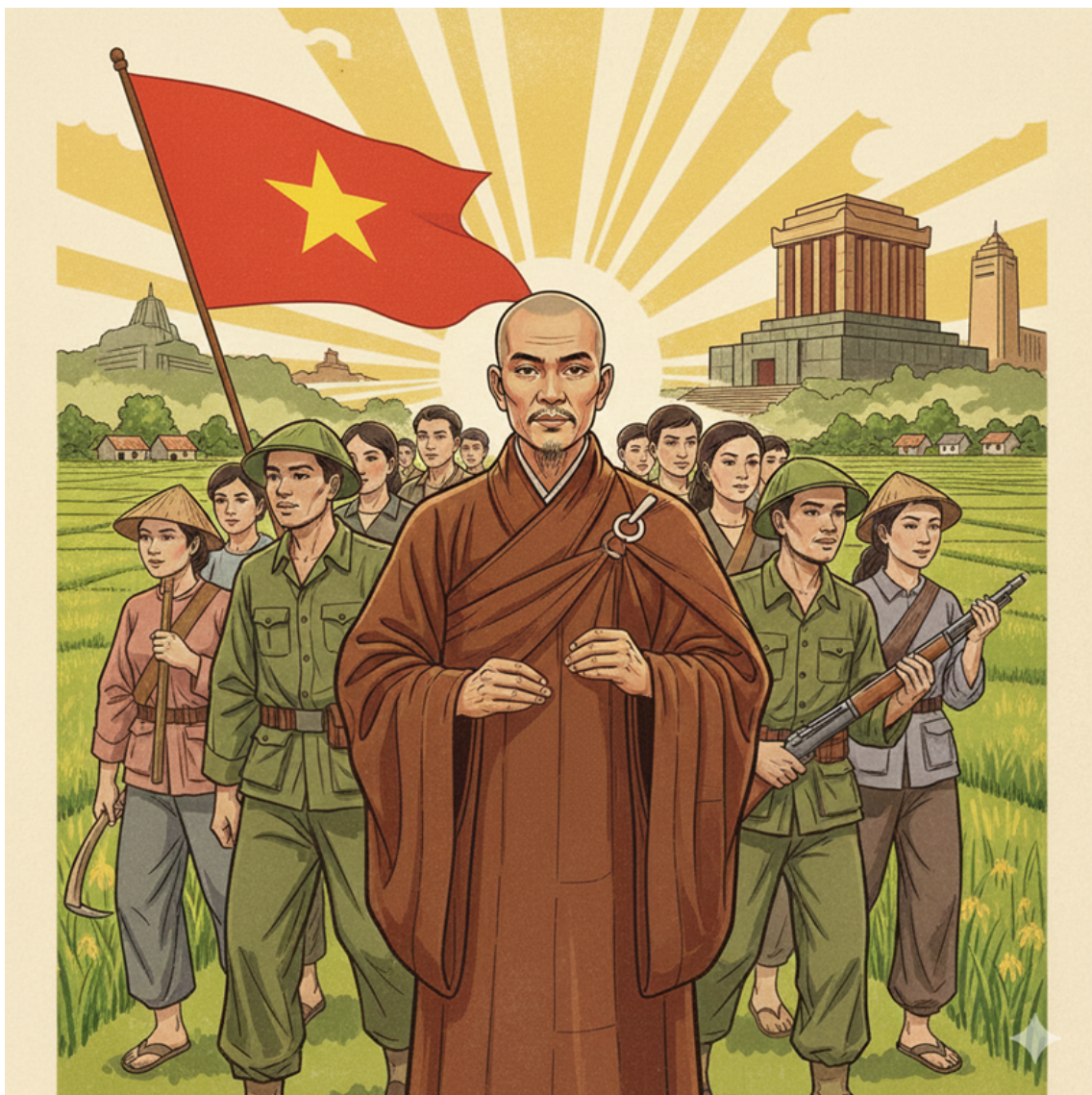
Qua sự kết hợp giữa đức tính Từ Bi và lý tưởng giải phóng dân tộc, qua tinh thần nhập thế và yêu nước của tăng ni, Phật tử trong các cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, Phật giáo đã chứng minh sức sống bền bỉ, góp phần to lớn vào sự nghiệp giải phóng dân tộc.

Tác giả: **Trương Ngọc Kim Khuê (1)**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

I. Mở đầu

Lịch sử Việt Nam là lịch sử dựng nước và giữ nước, nơi mà yếu tố văn hóa - tôn giáo luôn đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành bản sắc dân tộc cũng như củng cố sức mạnh đoàn kết toàn dân. Phật giáo, từ khi du nhập vào Việt Nam, không chỉ là một tôn giáo với mục đích cứu khổ, cứu nạn, mà còn sớm hòa nhập với đời sống dân tộc. Trong bối cảnh ấy, Phật giáo đã không tách rời quần chúng mà luôn đồng hành cùng dân tộc, vừa là chỗ dựa tinh thần vừa là động lực thúc đẩy phong trào yêu nước và giải phóng dân tộc.

Hình minh họa tạo bởi AI.

Đặc biệt trong thế kỷ XX, khi dân tộc bước vào hai cuộc kháng chiến trường kỳ chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, tinh thần Phật giáo không chỉ hiện diện trong chùa chiền, kinh kệ, mà còn hòa quyện với lý tưởng cách mạng. Nhiều Tăng Ni, Phật tử đã góp phần quan trọng vào sự nghiệp giải phóng dân tộc, để lại dấu ấn sâu đậm trong lịch sử hiện đại Việt Nam.

II. Nội dung

1. Bối cảnh lịch sử và sự gắn bó giữa Phật giáo và dân tộc

Phật giáo du nhập vào Việt Nam từ rất sớm, khoảng thế kỷ thứ nhất trước Công nguyên, và nhanh chóng hòa nhập với đời sống văn hóa tinh thần của người Việt Nam, hình thành một diện mạo đặc trưng riêng của Phật giáo Việt Nam. Sự gắn bó giữa Phật giáo và dân tộc Việt Nam được thể hiện qua nhiều giai đoạn

lịch sử, từ việc Phật giáo ảnh hưởng đến đời sống tâm linh, đạo đức, cho đến việc các nhà sư tham gia vào các cuộc kháng chiến, bảo vệ đất nước.

Đặc biệt, trong thế kỷ XX, bối cảnh lịch sử Việt Nam đầy biến động: thực dân Pháp xâm lược, sau đó là sự can thiệp của đế quốc Mỹ. Nhân dân rơi vào cảnh áp bức, lầm than. Trong bối cảnh đó, Phật giáo - vốn gắn chặt với quần chúng nhân dân - trở thành nguồn động viên tinh thần, là nơi ẩn náu và đồng thời cũng là chỗ dựa cho các phong trào yêu nước.

2. Sự kết hợp giữa đức tính Từ Bi và lý tưởng giải phóng dân tộc

Trong triết lý Phật giáo, Từ Bi được xem là nền tảng của đạo hạnh, “Đại từ là làm cho hết thảy chúng sinh được vui, đại bi là làm cho hết thảy chúng sinh khỏi khổ”. Ấy chính nghĩa hai chữ từ bi của đạo Phật... (2) Người tu hành không chỉ giải thoát bản thân mà còn hướng tới việc cứu giúp mọi người thoát khỏi khổ đau. Khi đặt trong bối cảnh lịch sử Việt Nam, đức tính Từ Bi ấy đã trở thành động lực tinh thần để nhiều thế hệ tăng ni và phật tử gắn bó với dân tộc trong công cuộc đấu tranh chống áp bức, bất công.

Trong suốt hàng nghìn năm lịch sử dựng nước và giữ nước, dân tộc Việt Nam đã hình thành và bồi đắp nên truyền thống yêu nước nồng nàn, cùng ý chí kiên cường, bất khuất. Chủ nghĩa yêu nước truyền thống Việt Nam mang đậm những nét đặc sắc riêng của mình. Đó là tình yêu quê hương, yêu đất nước; yêu nước gắn với thương dân, dựa vào dân, lấy dân làm gốc; yêu nước gắn với khát vọng về tự do, khát vọng hoà bình. Tất cả những giá trị đó luôn thống nhất, không tách rời nhau. (3)

Hình minh họa tạo bởi AI.

Tinh thần Từ Bi khi hòa quyện với chủ nghĩa yêu nước đã tạo nên một sức mạnh mới: sức mạnh của giải phóng dân tộc. Tăng, ni, Phật tử không chỉ lo việc tụng kinh, niệm Phật, mà còn hành đạo giữa đời, cùng nhân dân chống lại áp bức, bóc lột. Phật giáo lấy mục tiêu giải thoát con người khỏi khổ đau làm cốt lõi. Nhưng trong lịch sử Phật giáo Việt Nam, tư tưởng này không bị giới hạn trong việc tu tập cá nhân, mà mở rộng ra thành lý tưởng phụng sự con người, phụng sự dân tộc. Đó chính là tinh thần nhập thế, giải phóng con người khỏi bất công và đau khổ do hoàn cảnh lịch sử và xã hội đem lại. Điểm đặc biệt ở Việt Nam là Từ Bi đã hòa quyện với lòng yêu nước, tạo nên bản sắc riêng của Phật giáo Việt Nam trong dòng chảy cách mạng. Từ sự thương dân, thương nước, Phật giáo đã chuyển hóa thành sức mạnh giải phóng - một bước phát triển từ tôn giáo sang tinh thần dân tộc.

3. Sự kế thừa tinh thần nhập thế và tinh thần yêu nước của tăng ni, Phật tử trong các cuộc kháng chiến chống Pháp, chống Mỹ

Phật giáo Việt Nam từ lâu đã mang truyền thống nhập thế, nói đơn giản hơn là gắn đạo với đời. Trong dòng chảy lịch sử của nước ta, tinh thần nhập thế của Phật giáo đã được phát huy mạnh mẽ vào thời Lý - Trần, các thiền sư như Khuông Việt, Vạn Hạnh đã góp phần xây dựng quốc gia độc lập, ổn định xã hội. Đặc biệt, vua - Phật hoàng Trần Nhân Tông vừa lãnh đạo nhân dân kháng chiến chống Nguyên Mông, vừa sáng lập Thiền phái Trúc Lâm, đề cao tư tưởng “cư

trần lạc đạo”.

Tinh thần ấy được phát huy mạnh mẽ trong hai cuộc kháng chiến chống ngoại xâm thế kỷ XX.

Trong kháng chiến chống Pháp (1945-1954):

Nhiều tăng ni, Phật tử đã trực tiếp tham gia kháng chiến, nuôi giấu cán bộ, vận động nhân dân đoàn kết. Các chùa trở thành nơi hội họp, che chở chiến sĩ, đóng góp lương thực và nhân lực cho cách mạng. Năm 1947, hưởng ứng Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến của Chủ tịch Hồ Chí Minh, giới tăng ni, Phật tử cả nước đã dấy lên Phong trào “Cởi áo cà sa, khoác chiến bào”. Tiêu biểu cho phong trào đó là sự kiện 27 nhà sư đã thành lập “Trung đội Phật tử” ngày 27-2-1947 tại chùa Cổ Lễ (Nam Định). (4) Bên cạnh đó, phong trào chấn hưng Phật giáo (1930-1945) còn khơi dậy tinh thần dân tộc, khẳng định tôn giáo không thể tách rời vận mệnh đất nước.

Trong kháng chiến chống Mỹ (1954-1975):

Phật giáo miền Nam đóng vai trò nổi bật trong phong trào đấu tranh vì hòa bình, dân chủ. Phong trào đấu tranh Phật giáo miền Nam năm 1963 chống lại chính quyền Ngô Đình Diệm là một trong những sự kiện tiêu biểu nhất cho thấy vai trò chính trị - xã hội của Phật giáo. Sự kiện Hòa thượng Thích Quảng Đức tự thiêu là tiếng chuông thức tỉnh lương tri nhân loại, thể hiện tinh thần từ bi, bất bạo động nhưng đầy dũng cảm. Đây là thời khắc Phật giáo từ chỗ bị đàn áp đã vươn lên như một lực lượng chính trị - xã hội có sức ảnh hưởng lớn, đồng thời trở thành một phần không thể thiếu trong phong trào đấu tranh vì độc lập và công bằng xã hội. Nhiều tăng ni, Phật tử tiếp tục đồng hành cùng phong trào phản chiến, cổ vũ nhân dân kiên cường chống Mỹ, cứu nước.

Hình minh họa tạo bởi AI.

Qua hai cuộc kháng chiến, có thể khẳng định: **Phật giáo** đã kế thừa truyền thống nhập thế từ thời Lý - Trần, kết hợp với tinh thần yêu nước của nhân dân, để trở thành một bộ phận không thể thiếu trong phong trào giải phóng dân tộc. Đây chính là minh chứng sống động cho mối quan hệ khăng khít giữa tôn giáo và cách mạng, giữa đức Từ Bi và lý tưởng độc lập dân tộc.

III. Kết luận

Phật giáo trong lịch sử Việt Nam không chỉ là một tôn giáo thuần túy, mà còn là một lực lượng xã hội - văn hóa gắn bó mật thiết với dân tộc. Qua sự kết hợp giữa đức tính Từ Bi và lý tưởng giải phóng dân tộc, qua tinh thần nhập thế và yêu nước của tăng ni, Phật tử trong các cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, Phật giáo đã chứng minh sức sống bền bỉ, góp phần to lớn vào sự nghiệp giải phóng dân tộc.

Điều này khẳng định: Phật giáo không chỉ là con đường tâm linh, mà còn là nguồn lực xã hội - văn hóa góp phần quyết định vào sự nghiệp giải phóng dân tộc. Giá trị ấy tiếp tục tỏa sáng, trở thành hành trang tinh thần cho dân tộc Việt Nam trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc hôm nay. Đây là đóng góp đặc sắc của Phật giáo Việt Nam trong dòng chảy cách mạng dân tộc, cũng là bài học quý cho hiện tại và tương lai trong công cuộc xây dựng đất nước hòa bình, phát triển bền vững.

Tác giả: **Trương Ngọc Kim Khuê**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Chú thích:

- 1) Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Tp.HCM.
- 2) Từ bi nghĩa là gì?, Tạp chí Đuốc Tuệ số 50
- 3) Tư tưởng Hồ Chí Minh về chủ nghĩa yêu nước và ý nghĩa đối với thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay. Nguồn truy cập: <https://doanthanhnien.vn/tin-tuc/bao-ve-nen-tang-tu-tuong-cua-dang/tu-tuong-ho-chi-minh-ve-chu-nghia-yeu-nuoc-va-y-nghia-doi-voi-thanh-nien-viet-nam-trong-giai-doan-hien-nay>
- 4) Người “cởi áo cà sa, khoác chiến bào”. Nguồn truy cập: <https://ct.qdnd.vn/ho-so-tu-lieu/nguoi-coi-ao-ca-sa-khoac-chien-bao-521393>

Tài liệu tham khảo:

- 1] Trần Văn Giàu (2020), Sự phát triển của tư tưởng ở Việt Nam từ thế kỷ XIX đến Cách mạng tháng Tám, Tập 1-2, NXB Tổng Hợp TPHCM
- 2] Thích Nhất Hạnh (2023), Đạo Phật hiện đại hóa, NXB Thái Hà Books
- 3] Quan niệm của Phật giáo về Từ bi. Nguồn truy cập: <https://btgcp.gov.vn/ton-giao/quan-niem-cua-phat-giao-ve-tu-bi-postvMnmywwn7p.html#:~:text=B%E1%BB%91n%20%C4%91%E1%BB%A9c%20t%>
- 4] Phát huy truyền thống phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân của Phật giáo thời Lý, Trần. Nguồn truy cập: <https://hvctcand.bocongan.gov.vn/tin-tuc/tin-tuc-hoc-vien/phat-huy-truyen-thong-phung-dao-yeu-nuoc-ho-quoc-an-dan-cua-phat-giao-thoi-ly-tran-6133>
- 5] Khái quát phong trào chấn hưng Phật giáo tại Việt Nam giai đoạn 1930-1945. Nguồn truy cập: <https://tapchinghiencuuphathoc.vn/khai-quat-phong-trao-chan-hung-phat-giao-tai-viet-nam-giai-doan-1930-1945.html#3-phong-tro-chn-hng-pht-gio-giai-on-1930-1945>
- 6] Phật giáo nhập thế và vấn đề phát triển kinh tế bền vững. Nguồn truy cập: <https://tapchinghiencuuphathoc.vn/phat-giao-nhap-the-va-van-de-phat-trien-kinh-te-ben-vung.html>